

Boeren op veen: waar staan we nu?

In Nederland wordt al generaties lang geboerd op veengrond. Door ontwatering kunnen we met machines het land op en kunnen koeien in de wei lopen. Als het maaiveld daalt door veenoxidatie, gaat het slootpeil meestal omlaag zodat de drooglegging gelijk blijft.

Maar de ontwatering van veengronden staat steeds meer ter discussie. Waterschappen kunnen de waterpeilen vaak niet verder verlagen: technisch is dat lastig of de kosten zijn te hoog. Daar komt bij dat Nederland sinds het Klimaatakkoord de CO₂-uitstoot door veenoxidatie moet verminderen. Daarom werken provincies en waterschappen toe naar het vernatten van veengronden.

Wat staat er te gebeuren in de toekomst

Idealiter zouden provincies en waterschappen veenoxidatie helemaal stoppen. Dat kan door veengrond permanent onder water te zetten of op z'n minst te vernatten tot een grondwaterstand van 15–20 cm onder het maaiveld. Maar bij zulke waterpeilen is een rendabele melkveehouderij niet meer mogelijk. De gevolgen voor bedrijven en het platteland zouden groot zijn—zowel sociaal als economisch.

Helemaal niets doen is echter ook geen optie: op lange termijn veroorzaakt verdere bodemdaling óók problemen voor de landbouw. Daarom worden naast peilverhoging ook alternatieven verkend, zoals innovatie in bodemmaatregelen en nieuwe vormen van grondgebruik, waaronder hoogwater- of natte teelten.

Waar staan we voor als LTO, wat zijn onze standpunten

Wij vertegenwoordigen al jarenlang boeren op veengrond in landelijke en regionale overleggen. Steeds vaker horen we dat de overheid wil toewerken naar een gemiddelde grondwaterstand van 20–40 cm onder het maaiveld.

Wij pleiten voor een vrijwillige aanpak, waarbij boeren zelf kunnen kiezen om mee te doen en daarvoor een passende beheervergoeding krijgen. Als de overheid tóch richting verplichte peilverhoging gaat, hebben wij onze standpunten helder vastgelegd:

1. Toekomstperspectief voor landbouw als randvoorwaarde

Behoud van een economisch levensvatbare landbouwfunctie in Veenweidegebieden is een expliciete randvoorwaarde. Beleidskeuzes die structureel leiden tot het verdwijnen van landbouw zijn onaanvaardbaar. De landbouw levert een substantiële bijdrage aan voedselproductie, landschap, leefbaarheid en plattelandseconomie.

2. Gebiedsgerichte aanpak met maatwerk

Veenweidegebieden verschillen sterk in bodemopbouw, hydrologie, maaiveld daling en bedrijfsstructuur. Een generieke nationale normering van peilbeleid werkt niet. Doelen en maatregelen moeten gebiedsgericht worden uitgewerkt, met ruimte voor regionale keuzes en fasering.

3. Vrijwilligheid als uitgangspunt

De inzet van maatregelen zoals peilverhoging, waterinfiltratie of alternatieve teelten moet primair op vrijwillige basis plaatsvinden. Draagvlak bij ondernemers is essentieel voor succesvolle en duurzame uitvoering.

4. Volledige compensatie bij verplicht ingrijpen

Waar de overheid kiest voor verplicht ingrijpen, zoals peilverhoging via peilbesluit, moet het nadeel bestaande uit inkomensschade, vermogensschade en bijkomende kosten volledig worden gecompenseerd. De Compensatie Systematiek Veenweide biedt hiervoor een werkbaar en transparant kader. De toepassing van deze systematiek moet waar mogelijk worden gecombineerd met verkaveling, waarbij ondernemers kunnen kiezen voor compensatie in geld en/of in grond, passend bij hun bedrijfsstrategie en toekomstperspectief.

5. Duidelijke grenswaarden voor landbouwkundig perspectief

Voor een duurzaam landbouwkundig perspectief zijn duidelijke grenswaarden noodzakelijk. Peilaanpassingen mogen niet verder gaan dan een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld, met maximaal 15% van het bedrijfsoppervlak in de zone 20–40 cm onder maaiveld, mits passend flankerend beleid beschikbaar is.

6. Inzet op bodem- en innovatiemaatregelen en stapelen van maatregelen

Bodemmaatregelen zoals klei op veen, overlagen met vrijkomende grond, profielkeren en waterinfiltratiesystemen, bieden perspectief om bodemdaling en emissies te beperken met minder impact op de bedrijfsvoering. Doorontwikkeling en opschaling vragen om structurele ondersteuning en praktijkgerichte kennisontwikkeling. LTO is voorstander van het stapelen van oplossingsrichtingen. Peilmaatregelen, waterinfiltratie, bodemmaatregelen, innovatie en aangepast beheer moeten in samenhang worden ingezet. Eenzijdige focus op één maatregel doet geen recht aan de complexiteit van het systeem en benut onvoldoende het beschikbare handelingsperspectief.

7. Realistische omgang met waterbeschikbaarheid

Vernatting vergt structurele beschikbaarheid van zoetwater. In perioden van droogte is die beschikbaarheid niet vanzelfsprekend. Beleidsdoelen en emissiereducties moeten expliciet rekening houden met de fysieke grenzen van het watersysteem.

8. Aansluiting regelgeving Natuurherstelverordening

De uitvoering van de Natuurherstelverordening moet aansluiten op bestaande Veenweidesystematiek en gebiedsprocessen. Samenhang met lopend Veenweidebeleid is noodzakelijk om tegenstrijdige doelen, dubbele maatregelen en extra administratieve lasten te voorkomen. De kwetsbaarheid van het watersysteem neemt toe bij peilverhoging.

9. Sterke positie van landbouw in gebiedsprocessen en het vervolg

Gebiedsprocessen moeten aangestuurd worden met een gelijkwaardige positie voor de landbouw. Dit is noodzakelijk om plannen uitvoerbaar, juridisch houdbaar en maatschappelijk gedragen te maken. Bij de toepassing van ingrijpende instrumenten zoals HAKLAM (wettelijke herverkaveling), moet in het vervolg ook de rechtspositie en betrokkenheid van agrarische ondernemers expliciet geborgd zijn.

Vijf punten die voor LTO onacceptabel zijn

1. Generieke en verplichte peilverhoging

Een landelijke, generieke peilverhoging zonder gebiedsmaatwerk en zonder instemming van ondernemers is onacceptabel.

2. Onvolledige schadevergoeding

Het afwentelen van inkomens- of vermogensschade op individuele ondernemers via beperkte nadeelcompensatie is onaanvaardbaar.

3. Peilfixatie als sluiproute

Peilfixatie zonder adequaat flankerend beleid is een verkapte vorm van vernatting en leidt tot structureel verlies van landbouwkundig perspectief.

4. Beleidsstapeling zonder samenhang

Het stapelen van klimaat-, natuur- en waterdoelen zonder onderlinge afstemming leidt tot onuitvoerbaarheid en verlies van vertrouwen.

5. Vooruitlopen op grootschalige functieverandering

Het afdwingen van hoogwaterlandbouw of natte teelten zonder bewezen economisch perspectief en zonder vrijwilligheid is niet acceptabel. Geen misbruik van ruimtelijke ordening als middel om functieverandering zonder adequate schadevergoeding mogelijk te maken.

Wat zien wij als werkbare oplossingen voor ons toekomstperspectief

Compensatie Systematiek Veenweide (CSV)

De Compensatie Systematiek Veenweide (CSV) die mede ontwikkeld is door de landbouw, stelt duidelijke kaders voor peilverhoging. Per bedrijf en per perceel wordt vooraf berekend wat de gevolgen zijn. Zo weet iedereen waar hij aan toe is, en kan waar nodig worden bijgestuurd.

Voor provincies en waterschappen wordt bovendien helder hoeveel geld en hoeveel compensatiegrond nodig is om peilverhogingen verantwoord uit te voeren.

Innovatie: bodemmaatregelen als alternatief

Omdat peilverhoging grote impact heeft én niet altijd voldoende helpt tegen veenoxidatie, wordt binnen het Veen Innovatie Programma Nederland onderzoek gedaan naar innovatieve bodemmaatregelen. Voorbeelden zijn:

- Het keren van veenprofielen met het onderliggende zand;
- Het overlagen van veengrond met vrijkomende grond uit bijvoorbeeld woningbouw of infrastructuur;
- Het aanleggen van een waterinfiltratiesysteem (WIS);
- Het opbrengen van dunne lagen ongerijpte klei op veengronden;'
- Daarnaast lopen er verkenningen naar teelten die geschikt zijn voor hoogwater- of natte landbouw, zoals riet, vezelgewassen, lisdodde en veenmos.

Onderbemaling in veenweidegebieden

In diverse veenweidegebieden passen boeren al jarenlang onderbemaling toe om de ontwatering en draagkracht van hun percelen op peil te houden en verdere bodemdaling beheersbaar te maken. Onderbemaling is een bestaande praktijk die is ontstaan binnen het geldende peilbeheer en in veel gevallen essentieel is voor een bedrijfsvoering die past bij de landbouwfunctie van het gebied. LTO is van mening dat bestaande onderbemaling niet generiek verboden of beëindigd kan worden zolang er geen gelijkwaardig, technisch werkbaar en economisch haalbaar alternatief beschikbaar is. Eventuele aanpassing of beëindiging van onderbemaling kan alleen plaatsvinden op vrijwillige basis, gebiedsgericht en met volledige compensatie van inkomens- en vermogensschade. Daarbij geldt dat keuzes over onderbemaling altijd onderdeel moeten zijn van integrale gebiedsprocessen, met een expliciete rol voor de landbouw en onderbouwd met hydrologische en landbouwkundige analyses.

Hoogwaterlandbouw

Er wordt momenteel een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden en haalbaarheid van hoogwaterlandbouw, onder andere door experimenten. Praktijkproeven en kennisontwikkeling staan hierin centraal.

Overheden en kennisinstellingen hebben een rol in het faciliteren van onderzoek, pilots en gebiedsgerichte experimenten, onder meer via tijdelijke programma's en subsidieregelingen. Deze trajecten zijn gericht op het vergroten van inzicht in technische, ecologische en ruimtelijke randvoorwaarden, zonder vooruit te lopen op grootschalige toepassing of economische perspectieven.

Ons standpunt is dat een praktijkgedreven verkenning, uitgevoerd in nauwe samenwerking met agrariërs, noodzakelijk is om de consequenties voor bedrijfsvoering, risico's en verdienvermogen expliciet en realistisch in beeld te brengen.

Hoogwaterlandbouw kan daarbij uitsluitend een gebiedsspecifieke en vrijwillige optie zijn, waarbij beleidskeuzes over opschaling pas aan de orde zijn nadat economische perspectieven en effecten op grondgebruik en bedrijfscontinuïteit voldoende zijn uitgewerkt.

Veenweide Innovatie Programma Nederland (VIP NL)

Voor meer innovaties en praktijkgerichte oplossingen voor een toekomstbestendig veenweidegebied, zie het [Veenweide Innovatie Programma Nederland \(VIP NL\)](#).

De website biedt een actueel overzicht van onderzoeken naar maatregelen en opgedane kennis die kunnen bijdragen aan het beperken van bodemdaling en CO₂-uitstoot in relatie tot melkveehouderij of introductie van natte teelten in veengebieden.

Waar liggen er risico's

Waterbeschikbaarheid

Het actief verhogen van waterpeilen in veenweidegebieden, bijvoorbeeld via waterinfiltratiesystemen (WIS), vergt structureel voldoende beschikbaar zoetwater. In de praktijk is die beschikbaarheid niet vanzelfsprekend: waterschappen signaleren toenemende knelpunten in perioden van droogte, waarin wateraanvoer onder druk staat en prioritering plaatsvindt. In zulke situaties heeft vernatting van veen een lage prioriteit binnen het waterverdelingsregime, waardoor peilverhoging niet altijd realiseerbaar is. Dit betekent dat de veronderstelde en beleidsmatig ingeboekte reductie van CO₂-emissies in droge perioden in de praktijk niet kan worden waargemaakt. LTO benadrukt daarom dat peilverhoging alleen verantwoord is wanneer waterbeschikbaarheid structureel geborgd is en dat beleid expliciet rekening moet houden met de fysieke grenzen van het watersysteem.

Sociaal-economische gevolgen

In veenweidegebieden hebben ingrijpende peilmaatregelen, zoals structurele peilverhoging, grote sociaal-economische gevolgen voor de landbouw en het platteland. Hogere grondwaterstanden verminderen de landbouwkundige gebruikswaarde van gronden door lagere opbrengsten, beperkingen in beweiding en hogere bedrijfsrisico's, wat leidt tot inkomensderving en vermogensschade door waardedaling van landbouwgrond. Deze effecten werken door in de bredere plattelandeconomie: bedrijfsbeëindiging of schaalvergroting kan leiden tot verlies van werkgelegenheid in de landbouw en aanverwante ketens en zet de vitaliteit en het karakter van het veenweidelandschap onder druk. Daarom kunnen dergelijke maatregelen alleen verantwoord worden genomen wanneer de sociaal-economische gevolgen expliciet worden meegewogen en zij gepaard gaan met robuust flankerend beleid, waaronder volledige compensatie, toegang tot vervangende grond en ondersteuning bij nieuwe of aanvullende verdienmodellen. Zonder deze randvoorwaarden ontbreekt een duurzaam toekomstperspectief voor agrarische ondernemers en verschuift de maatschappelijke rekening eenzijdig naar het boerenerf.